

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ПРОМИСЛОВОСТІ

УДК 338:37/477/[]07

Штейн Григорій Аркадійович

**ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ
ПІДГОТОВКОЮ КАДРІВ ДЛЯ РИНКОВОЇ
ЕКОНОМІКИ**

Спеціальність 08.02.02. — Економіка та управління
науково-технічним прогресом, інве-
стиційні та інноваційні процеси

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Донецьк — 1997

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00738004 (M)

Кв. 38.482

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ПРОМИСЛОВОСТІ

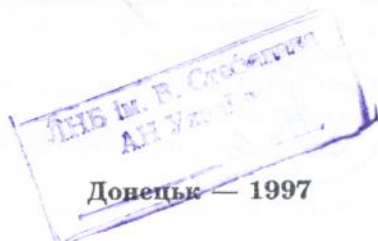
УДК 338:37/477/[1]07

Штейн Григорій Аркадійович

**ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ
ПІДГОТОВКОЮ КАДРІВ ДЛЯ РИНКОВОЇ
ЕКОНОМІКИ**

Спеціальність 08.02.02. — Економіка та управління
науково-технічним прогресом, інве-
стиційні та інноваційні процеси

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дисертацією є рукопис
Робота виконана в Донецькому державному комерційно-
му інституті Міністерства освіти України
Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Шелегеда Белла Григорівна, Донецький державний ко-
мерційний інститут Міністерства освіти України, прорек-
тор

Офіційні опоненти: доктор економічних наук **Кім Матвій Мико-
лайович**, Харківський державний університет
Міністерства освіти України, професор кафедри

доктор економічних наук **Стрілець Анатолій Івано-
вич**, Донецький державний технічний університет
Міністерства освіти України, професор кафедри

Провідна установа — Донецька державна академія управління,
кафедра загального та адміністративного менедж-
менту Міністерства освіти України (м.Донецьк)

Захист відбудеться "24" жовтня 1997 р. о 16 го-
дині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.151.01 в Інсти-
туті економіки промисловості НАН України за адресою:

340048, вул. Університетська, 77.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту
економіки промисловості НАН України за адресою: 340048,
м. Донецьк, вул. Університетська, 77.

Автореферат розісланий "19" вересня 1997 р.

Вчений секретар
спеціалізованої
вченої ради

Поклонський Ф.Ю.

Загальна характеристика роботи

Актуальність теми. Ринковий вибір України обумовлює необхідність реформ не тільки в економіці, а й у підготовці фахівців нової генерації.

Як і усякі докорінні зміни, сучасні перетворення в економіці не можуть бути автономними — вони охоплюють майже всі напрямки соціально-економічного, політичного та духовного розвитку країни. Більш того, на шляху переходу повинні відбуватися інноваційні перетворення і перш за все чинників виробництва та його організації. Насамперед це стосується його активного чинника — людини. Підготовка кадрів для ринкової економіки у сучасних умовах повинна переслідувати подвійну мету, що досягається за рахунок впровадження інновацій у систему економічної освіти: прискорення реформ, подолання кризи та формування нових виробничих відносин; створення такої системи економічної освіти, яка була б спроможна і надалі готувати кадри, які швидко і надійно могли б адаптуватися до подальших змін у економіці під впливом технічного, технологічного прогресу.

Тому актуальність теми дослідження виходить з таких обґрунтувань. По-перше, пошук шляхів та засобів найбільш ефективної економіки з метою економічного зростання не є суто українською ознакою чи постсоціалістичною рисою, а виступає як загальносвітова тенденція. За визначенням відомих економістів та соціологів Д. Белла, Дж.Гелбрейта, А.Тофлера та інших, нова економічна епоха — це епоха інформації, епоха постіндустріального суспільства, яка базується на знаннях та зростаючій ролі освітнього рівня населення.

По-друге, будь-яке реформування економіки завжди повинно супроводжуватися мобілізацією інтелектуального потенціалу країни. Так зване економічне диво Японії, наприклад, чималою мірою було зумовлено підвищеною увагою держави до загальноосвітнього рівня населення та спрямування фахівців на техніко-технологічний прогрес. З цього боку Україна не може вважатися відстаючою країною — її освітній та науковий потенціал достатньо високий. Але зараз уся система освіти і, зокрема економічної, повинна бути підкорена процесу формування нової економіки.

По-третє, вказані перетворення потребують мобілізації зу-

силь самих фахівців освітньої сфери у напрямі пошуків та впровадження у систему підготовки кадрів для ринкової економіки інновацій щодо змісту дисциплін, які викладаються, методики їх викладання та управління у всіх навчальних закладах країни будь-якої форми і власності. Особливої уваги заслуговують з цього приводу навчальні заклади нового типу.

По-четверте, гостра нестача фінансових ресурсів, бюджетний дефіцит тощо зумовили такі небажані явища у сфері освіти та науки, на які б з доброї волі не пішов би жоден уряд, тим більше в умовах необхідності формування кадрів для ринкового середовища, різкого скорочення асигнувань з держбюджету та місцевих бюджетів на потреби освіти, затримки заробітної плати працівників освіти і науки, поширення приватного підприємництва у цій сфері тощо.

Внаслідок дії цих та інших чинників в Україні склалася ситуація "хибного кола", коли, з одного боку, освітня сфера формується у найскладніших умовах — технічних, економічних, фінансових, соціальних, ідеологічних, з іншого боку, радикальні перетворення в економіці об'єктивно потребують саме не менш радикальних змін у сфері освіти. Тобто є таке джерело, як палке бажання і фахові можливості самих перетворювачів, їх інноваційні ідеї та знання, які, за наявності мінімуму матеріальних можливостей, можуть досягати необхідних результатів.

Вихід із цього становища може бути тільки на основі розробки і реалізації такого економічного підходу та організаційно-економічного механізму, які б забезпечили при мінімумі матеріальних можливостей придбання молоддю якісно нових інноваційних ідей і достатньо широких знань з економіки країни в умовах ринкової економіки.

Такі спроби вже існують в Україні. Але вони мають бути узагальнені, науково проаналізовані та конкретизовані з метою більш широкого використання усією системою освіти.

Дисертаційне дослідження заострює увагу на інноваційних процесах економічної освіти у навчальних закладах нового типу, які поки що не знайшли достатньої уваги в економічній науці. Цим обумовлюється актуальність і доцільність обраної теми дослідження.

Економічна освіта є складовою частиною всієї галузі освіти, базується на її загальнолюдських постулатах. Зокрема, такі кори-

феї, як А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський, К.Д.Ушинський внесли, без сумніву, цінні інновації в освітньо-виховну систему Росії та України. У сучасних умовах треба відзначити суттєвий внесок і своєрідність робіт у діяльності М.П.Гузика, М.С.Тумкіна, Б.Г. Чижевського, В.Ф.Шаталова та інших. Щодо новаторства і творчих розробок з економічної підготовки фахівців для ринкової економіки слід відзначити праці таких авторів, як М.Бутенко, В.Герасін, О.Гош, В.Єременко, В.Зубко, В.Козакова, В.Меделяєв, Г. Науменко, В.Паламарчук та інших. Розробки питань економічних інновацій знайшли своє відображення в працях Г.Губерної, Ф.Поклонського, А.Стрільця, М.Чумаченка, О.Амоші, В.Мамутова.

У публікаціях і практичній діяльності означених авторів містяться серйозні розробки основоположних проблем загальноосвітньої і виховної систем, а також новаторські та реформаторські ідеї з економічної освіти молоді, які частково використані у цьому дисертаційному дослідженні щодо навчальних закладів нового типу.

Значний внесок у справу зробили Інститут економіки промисловості, Інститут економіко-правових досліджень Національної академії наук України.

Разом з тим, ряд актуальних та суттєвих проблем новацій економічної підготовки фахівців у зазначених навчальних закладах потребують подальшого дослідження і найшвидшого впровадження та поширення. Отже, з одного боку, аналізу потребують як теорія, так і практика зарубіжних надбань у цій галузі з метою їх використання українською системою економічної освіти, з іншого боку, потребують подальшого дослідження ті теоретичні обґрунтування і досвід економічної підготовки фахівців різних сфер господарства, які вже є в Україні.

Зв'язок роботи з науковими планами. Виконання цієї роботи органічно пов'язано з планом науково-дослідницьких робіт Донецького державного комерційного інституту та основною темою, над якою працює кафедра макроекономіки і фінансів цього інституту — "Розробка науково-методичних посібників для забезпечення дисциплін державного компонента та інших етапів навчального процесу за фахом" (державний № Г — 92.2.7.05.01.06.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка та обґрунтування інноваційного спрямування сис-

темної економічної підготовки фахівців для ринкової економіки, зокрема в навчальних закладах нового типу на базі вивчення, аналізу та аргументацій тих вітчизняних наробок, які можуть підвищити якість та ефективність системи економічної освіти і сприяти прискоренню переходу України до ринкових відносин.

Мета роботи зумовила постановку та вирішення таких завдань:

визначитися у головних концепціях економічної освіти молоді, згідно з еволюцією економічної теорії та вимогами до неї в умовах перехідної економіки;

виявити головні спрямування інновацій в управлінні економічною освітою у зв'язку з необхідністю переорієнтації економічного мислення та економічної поведінки людини у ринковому середовищі;

вивчити, узагальнити та виявити доцільність використання досвіду становлення і функціонування навчальних закладів нового типу в якості поля інновацій;

обґрунтувати оптимальну структуру та зміст методів курсів навчання (дисциплін) у новій системі економічної освіти;

аргументувати і пропонувати, виходячи з набутого досвіду, інновації управління та його організації в навчальних закладах;

виробити і запропонувати критерії і методи оцінки якості економічної освіти, які б були доцільні для впровадження в навчальних закладах, у тому числі у вищій освіті;

запропонувати методикку розрахунку ефективності економічної освіти з урахуванням інноваційного підходу до управління підготовкою кадрів для ринкової економіки.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є навчальні заклади нового типу, які готують фахівців середньої та вищої ланки. Предметом дослідження є інновації в управлінні економічною освітою кадрів для ринкової економіки.

Теоретичною і методологічною основою дослідження є теоретичні положення класиків економічної теорії, роботи вітчизняних та зарубіжних економістів та фахівців освіти, законодавчі акти, методичні розробки з питань реформування системи підготовки кадрів, адаптованих до ринкових відносин. При виконанні досліджень використовувалися методи діалектичного причинно-наслідкових зв'язків, структурного та функціонального аналізу фактичних і статистичних даних і аналітичного матеріалу, які

характеризують стан, динаміку та перспективи економічної освіти. Інформаційна база роботи складається також з матеріалів монографічної літератури, періодичних видань, статистичних збірників, а також самостійних соціологічних досліджень економічної підготовки учнів Донецького технічного коледжу та інших навчальних закладів нового типу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в інноваційному підході до управління підготовкою кадрів для ринкової економіки, в обґрунтуванні концепції інновацій економічної освіти за умов переходу до ринкових відносин в Україні. До нових положень слід віднести:

- результати аналізу об'єктивних і суб'єктивних процесів реформування економічної освіти і регламентація (угруповання) напрямів її вдосконалення в сучасних умовах і на перспективу;

- обґрунтування доцільності інновацій в організації економічної освіти у шкільній системі згідно з потребами часу;

- узагальнення досвіду інновацій економічної освіти у функціонуючих навчальних закладах нового типу з метою його поширення;

- розробка і систематизація (у вигляді десяти блоків-схем) того обсягу знань та умінь, якими повинен володіти сучасний фахівець, одержавши економічну освіту в навчальних закладах середньої та вищої ланки, з урахуванням вимог ринкової економіки;

- упорядкування методів складання та аналізу учбових програм в системі інноваційного управління формування економічних знань;

- розробка організаційних схем інноваційного управління в навчальних закладах нового типу, які можуть бути використані в інших навчальних закладах різних регіонів і країни в цілому;

- пропозиції щодо критеріїв і методів оцінки якості економічного навчання, а також методики визначення ефективності інноваційного підходу до управління підготовкою кадрів для ринкової економіки у ракурсі нової концепції економічної освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці інноваційних науково-практичних основ забезпечення збалансованого функціонування процесів економічної освіти фахівців і ринкового реформування економіки, у визначенні можливих шляхів досягнення відносної, але достатньо стабільної рівноваги між ними.

Обґрунтування, висновки та пропозиції можуть бути використані при розробці перспективних планів створення навчальних закладів нового типу, структури їх діяльності, інноваційних заходів організації та управлінні учбовим процесом у цілому і економічною підготовкою учнів зокрема, у тому числі функціонуючими навчальними закладами, включаючи вузи.

Теоретичні положення дисертації можуть бути використані в учбовому процесі для поглибленого змісту і логіки викладання економічних дисциплін.

Апробація результатів дисертації. Головні положення та висновки дисертації схвалені на засіданні науково-методичної конференції Донецького державного комерційного інституту Міністерства освіти України і нарадах керівників навчальних закладів м. Донецька. Положення роботи знайшли своє втілення у навчальних курсах економічних дисциплін у Донецькому технічному колежі та інших навчальних закладах нового типу міста Донецька та Донеччини.

Публікації. Основні положення дисертації відображено у чотирьох наукових роботах.

Загальний обсяг друкованих робіт становить 6,0 д.а.

Особисто автору належить 6,0 д.а.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, які включають 7 підрозділів, висновків, списку використаної літератури і додатка. Текстова частина дисертації включає 176 сторінок машинопису, містить 5 таблиць, 17 блок-схем та додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У дисертації захищаються нові теоретичні та практичні положення щодо інновацій управління підготовкою кадрів для ринкової економіки.

Розділ I. “Формування ринкових відносин як підстава інновацій в управлінні підготовкою персоналу.” У ньому визначаються теоретичні основи та зміст концепцій підготовки кадрів в умовах ринкового вибору. Стислий екскурс в історію економічної думки і аналіз головних сучасних економічних теорій неспростовно довів, що економічні знання та економічна поведінка людей еволюціонували разом з розвитком продуктивних сил і ви-

робничих відносин, а етапи цієї еволюції майже збігалися з етапами розвитку суспільства. Характерною ознакою цього зв'язку є те, що ще з античного періоду видатні особи здійснювали спробу пояснити не тільки закони природного доквілля, а й закони розвитку суспільства та місце людини в його економічній структурі. Таке прагнення зберігається і нині — разом з ускладненням соціально-економічного розвитку людства економічні погляди не тільки ускладнюються, але й оформлюються у різні, часто суперечливі, теорії та концепції. Саме вони створюють підвалини економічних знань, економічної освіти і викладання економічної теорії у навчальних закладах.

Згідно з головними напрямками сучасної економічної думки — кейнсіанством, класицизмом, інституціоналізмом та марксизмом — викладається економічна теорія майже в усіх країнах світу. Хоча треба визнати, існують досить суттєві розбіжності в учбових планах та склалася думка, яка визнає такі розбіжності між американською системою економічної освіти і системою континентальної Європи при тому, що американська майже єдина, тоді як європейська має декілька моделей по країнах. Крім політики відбору абітурієнтів, їх спеціалізації, системи оцінювання моделі різняться змістом економічного навчання. Щодо принципів організації самої системи освіти, то вони базуються на поєднанні державних і ринкових важелів.

У цьому розділі аналізується той зв'язок, який існує між сучасною ситуацією в Україні, необхідністю докорінних змін у системі економічної освіти та тими новаторськими ідеями щодо цього, які вже впроваджуються у навчальний процес. Звертається увага на те, що перехід країни від примусово централізованих форм регулювання господарства до методів, заснованих, згідно з законами ринкової економіки, на саморегулюючій системі, та кризове становище економіки обумовлюють неадекватні дії уряду щодо економічної освіти, формування кадрів, належної спрямованості та якості. Головною ознакою цього є різке скорочення асигнувань на освіту взагалі і економічну зокрема з боку держави, постійна нестача коштів. Проте економічна освіта молоді не тільки не скоротила своєї сфери і не знизила рівня, а, навпаки, розширилася за рахунок появи недержавних навчальних структур та платного навчання. Більш того, рівень і масштаби економічної підготовки кадрів навіть зросли і постійно відчувають на собі вплив новацій.

Тому в цілому сьогодні українська система економічної освіти готує спеціалістів для ринкових відносин майже на рівні їх умов. Забезпечується це сукупністю чинників: досить високим рівнем знань викладачів законів функціонування ринкової економіки; проходженням значною частиною талановитої молоді навчання і стажування в закордонних навчальних та наукових закладах; створенням і досить ефективним функціонуванням національної системи економічного навчання у різних формах середніх і вищих ланок; більш контактним зв'язком між теоретичними знаннями та практикою; впровадженням нових методів навчання з боку викладачів і керівництва навчальних закладів.

Усе це забезпечує Україні імідж країни, яка має добре освічених, у тому числі економічно, фахівців, про що свідчать як стихійний відплив інтелекту в інші країни, так і прагнення різних зарубіжних інстанцій отримати кращу частину молодих вчених в аспірантуру, докторантуру та інші форми навчання за конкурсом. Визначається як позитивне прагнення самої молоді отримати економічну освіту за кордоном або в нашій країні, вивчати до того ж іноземні мови, отримати другу спеціальність в галузі економічних знань і таке інше.

Але це тимчасово. Подальше просування країни до ринку потребує більш суттєвих змін у системі економічної освіти. У дисертації відзначається, що вже зараз у цій системі існують принципові помилки, упущення, недоробки, які можуть мати не тільки негативний вплив на подальший хід розвитку нашої економіки, але й позначитися на самій економічній підготовці кадрів у бік її деформації та неадекватності тій економіці, яка вже формується.

Таким чином, навіть у найоптимальнішому вигляді та система викладання економічної теорії і організація економічного навчання, яка існує в Україні сьогодні, залишає вельми велике місце для її вдосконалення. Можна визнати як факт певну еkleктичність програм економічного навчання, брак учбово-методичних посібників і підручників, тематичних розробок тощо.

Певною вадою є і те, що новаторські ідеї і методи навчання, хоча і не мають більше таких перешкод, як у планово-примусовій системі, не завжди впроваджуються, а їх ефективність поодинокі, а не системні. Заважає економічній освіті і те, що досі чітко не визначено кінцеву мету переходу до ринку, тобто

не визначена економічна структура того суспільства, до якого ми прямуємо: економіка, змішана економіка, соціальне ринкове господарство, ринок соціальної орієнтації і таке інше. Такого визначення немає навіть у Конституції України, де у статті 1 лише записано: “Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна правова держава”, а у її структурі немає розділу, який би чітко визначав економічний статус країни.

Однак робити однозначний негативний висновок щодо економічної освіти в Україні не можна. Цей її стан треба розглядати принаймні з двох сторін: з одного боку, наявність певного еkleктизму учбових планів і програм економічних курсів обумовлює дещо нецільну економічну освіту фахівця, що може виглядати як нестійкість його знань ринкового спрямування; але, з іншого боку, те ж саме дає різнобічні знання і погляди, що орієнтує фахівця у досить складних соціально-економічних умовах перехідного періоду і в майбутній економіці. Отже, широкі економічні знання будуть бажані.

У цьому розділі дисертації доводиться, що необхідність реформування економічної освіти та впровадження інновацій у цю систему продиктовано не тільки ринковими реформами, а й світовою тенденцією до інформаційного суспільства, яка буде вимагати вже підвищення загальноосвітнього рівня, економічних, мінімуму технічних і екологічних знань, уміння оперувати торговельними термінами, персональними комп'ютерами, кредитними картками.

Основні напрями реформування системи освіти в Україні по суті вже визначені: децентралізація, гуманізація, індивідуалізація навчально-виховного процесу, варіантність навчальних планів і програм, їх альтернативність. Головна мета, яка переслідуються при цьому, — виявлення і розвиток талантів, створення можливостей для реалізації потенційних здібностей особистості, розвиток і збагачення інтелекту, формування інтересу, потягу до набуття знань, до самоосвіти. Проте негативні перехідні та кризові процеси зумовлюють і певну кризу реформування системи освіти, яка, як доводиться у дисертації, недооцінюється структурами влади країни і місцевою владою регіонів, зокрема щодо економічної освіти і її ролі у подальшому здійсненні економічних реформ.

У розділі наводяться факти і дані щодо стану системи освіти

в Україні, яка складається із сукупності дошкільних, шкільних, середніх професійних закладів, вищих навчальних закладів та науково-дослідних інститутів. У 1994-95 навчальному році вищі навчальні заклади країни нараховували 166 одиниць з чисельністю студентів 819 тисяч. З них економічних закладів — 8 з чисельністю студентів по цій галузевій групі 61,8 тисячі, що становить 7,8 відсотка від загальної кількості студентів України. У роботі здійснено більш детальний аналіз даних щодо підготовки кадрів для ринкової економіки, який свідчить не тільки про необхідність її реформування, а й про необхідність переходу до нових типів навчальних закладів — гімназій, коледжів, колегіумів тощо, тим більш що такі заклади вже декілька років функціонують в нашій країні, являючи собою справді експериментальні майданчики апробації новацій.

На прикладі Донецького технічного коледжу доводиться, що головний напрямок діяльності таких навчальних закладів — це пошук, навчання та виховання здібних і обдарованих учнів, які, сприймаючи новаторські ідеї, уміли б самостійно діяти і приймати оптимальні рішення у динамічних і нестандартних умовах ринку. Аргументується необхідність впровадження основ економічної освіти в загальноосвітніх школах.

Разом з тим у дисертації обґрунтовується положення про те, що таке спрямування навчальних закладів нового типу вимагає дотримання цілого ряду умов: наукових, матеріальних, фінансових, кадрових, психологічних та інших. Сьогодні ще немає в науці чіткого визначення навчальних закладів нового типу та їх функцій. У дисертації зроблено крок до заповнення цієї прогалини.

Доводиться, що реформування економічної освіти в країні повинно виходити з тези: спадкоємність, успадкування, реформування. Тобто реформи в освіті, як і в економіці, не повинні відкидати те позитивне, що мала попередня система. Спираючись на думки інших вчених і аналізуючи їх, дисертант сприймає позицію щодо дії законів інноваційних процесів: закону необоротності стабілізації у педагогічному середовищі, закону обов'язкової реалізації інноваційного процесу та закону стереотипізації педагогічних інновацій, але вважає їх закономірностями, оскільки вони не мають усіх ознак закону. Враховується також необхідність постійно оновлювати свої

професійні знання, виявляти інтерес до новаторських ідей і впроваджувати їх у своїй діяльності. Даються рекомендації відносно пошуку альтернативних джерел коштів на розширення та удосконалення економічної освіти: розвиток приватних навчальних закладів, впровадження цільового податку на інтелектуальний потенціал, створення національного освітнього фонду, введення системи надбавок до заробітної платні тим, хто вчиться без відриву від головної діяльності, та інші.

Розділ 2. “Зміст та форми організації учбово-виховного процесу економічної підготовки у навчальних закладах нового типу”. Він присвячений аналізу становлення і досвіду функціонування навчальних закладів нового типу, учбових планів і програм, що формують світогляд учня, організації інноваційного управління у цих закладах. У ході дослідження зроблено висновки, що перебудовні процеси в країні зумовили нові тенденції в розвитку освіти, які можна звести до таких головних.

Перша полягає у тому, що функціонування навчальних закладів нового типу спрямоване на реалізацію потреб держави і інтересів особи в найбільш ранньому віці, прояви її природних нахилів, здібностей, на отримання освіти на рівні понад державний освітній мінімум, а також можливості професійної орієнтації та свідомого вибору подальшого навчання.

Друга тенденція виявляється у тому, що програми науково-методичного і учбово-виховного процесу передбачають психологічне забезпечення становлення особистості по трьох напрямках: освітньому, особисто-соціальному, кар’єрному. Заснована вона на вивченні досвіду американських “Гайденс-служб” з використанням каунсалтінгу як головного методу.

Третя належить до висновку, що для нормального функціонування навчального закладу нового типу особливо важливе фінансування усіх витрат, пов’язаних з процесом навчання і виховання учнів. В умовах нестабільної економіки і відсутності належного фінансування важливою проблемою стає підготовка кадрів для нового господарського механізму.

Четверта полягає у тому, що новий ринковий механізм не зможе працювати, якщо не будуть юридично визначені економічні відносини, за яких всі його суб’єкти будуть діяти в межах своїх повноважень і у відповідності до законів. Така потреба виникає тому, що досі ще не визначена правова сто-

рона діяльності шкіл та навчальних закладів нового типу. В умовах процесів роздержавлення і приватизації таке становище не можна вважати нормальним.

У цьому розділі роботи аналізується зміст учбових програм та їх роль в системі інноваційного управління формування економічних знань учнів. На основі методологічних засад, які окреслені у першому розділі дисертації, та вивчення діючих програм і планів зроблена спроба відшукати сприятливий для середньої ланки економічної освіти варіант вивчення циклу економічних дисциплін. Запропонована оптимальна схема, яка, поперше, дає можливість учням засвоїти той теоретико-практичний мінімум знань, котрий молодий фахівець може використати після закінчення навчального закладу у своїй сфері діяльності чи при вступі і навчанні у вищому навчальному закладі; по-друге, схема має слушну логіку економічного мислення та поведінки, яка сприяє адаптації молодій людині до ринкового середовища; по-третє, схема сприяє поступовій появі інтересу до економічних дисциплін, що важливо; по-четверте, надає можливість для осмислення необхідності використання різних економічних позицій в галузі практичного застосування знань в українській дійсності (наприклад, чинників мотивації найманої праці, маркетингу, методів сполучення принципів планування і законів ринку, взаємозв'язок мікро-, мезо- та макроекономіки країни і таке інше).

Схема передбачає послідовне викладання економічних дисциплін у такому порядку: вступ до ринкової економіки, основи економічних знань, основи мікроекономіки, основи макроекономіки, основи менеджменту, основи маркетингу. У цю схему можуть бути включені й інші економічні дисципліни — в залежності від профілів навчального закладу та спеціалізації учня: економіка галузі, основи статистики та бухгалтерського обліку, аудиторство і таке інше. Крім того, до схеми можуть бути залучені і факультативні курси за вибором: економічна культура, економічні проблеми екології, економічні проблеми демографії, глобальні економічні проблеми сучасності та деякі інші.

Пропонується також підсумковий етап навчання з циклу економічних дисциплін, який передбачає різні види виявлення знань з галузі економіки ринкового типу та застосування їх на практиці. Це можуть бути такі вже апробовані у навчальних закладах

нового типу форми, як науковий реферат, доповідь, стаття, конкурсна робота, а також участь у тестуванні, олімпіадах, конференціях (навіть у вузівських), радіо- та телепередачах і програмах, колективних проектах, економічних дискусіях тощо.

Викладання економічних знань за запропонованою схемою уявляється не тільки доцільним, але й необхідним заради участі майбутніх фахівців у формуванні економіки ринкового спрямування та ринкових принципів діяльності. Схема, крім того, успішно пройшла апробацію у Донецькому технічному колежі.

Далі у цьому розділі дисертації доводиться, що питання подальшого розвитку освітніх закладів завжди вимагали і вимагають нині підвищення наукового рівня керівництва учбово-виховним процесом та новацій щодо пропозицій удосконалення і пристосування до сучасних вимог. Розглянуто у зв'язку з цим систему управління учбово-виховним процесом у Донецькому технічному колежі (див. рис. 1).

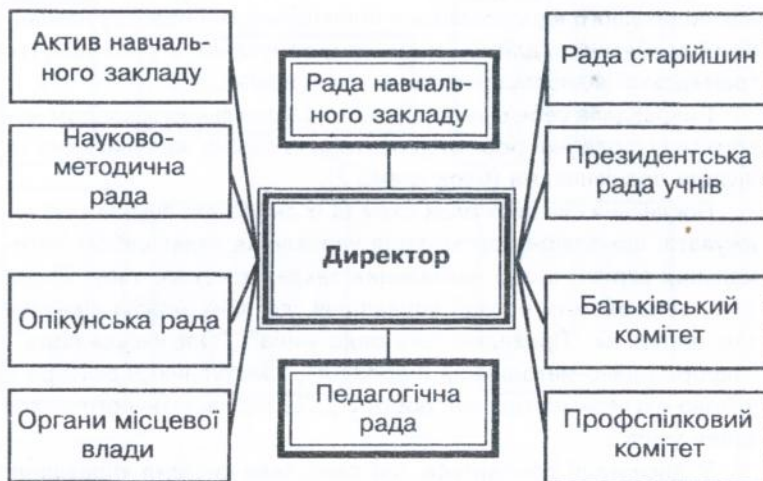

Рис. 1. Управління навчальним закладом нового типу на прикладі Донецького технічного колежу (блок-схема 1)

Блок-схема звертає увагу на те, що крім традиційних структурних одиниць в управлінні навчальним закладом з'явилися нові. Інноваційні підходи до організації та управління учбово-вихов-

ним процесом передбачають учнівське самоврядування. У роботі доведено, що та форма учнівського самоврядування, яка функціонує у Донецькому технічному колежі, є найбільш сприятливою. Це так звана президентська рада учнів, яка складається з великої і малої учнівських рад. До першої ради входять по три представники від кожного класу, до другої — по одному представнику з кожного обраного представництва класу. Члени президентської ради водночас стають і членами педагогічної ради навчального закладу. Жодне рішення у колежі не приймається без узгодження з президентською радою учнів.

Така організація інноваційного управління дає можливість керівникові навчального закладу у тісній взаємодії із різними гілками рад керувати життям та діяльністю колежу, узгоджувати як поточні, так і глобальні моменти організації учбово-виховного процесу, економічної освіти, зокрема залучити до вирішення життєвих проблем широку громадськість, орієнтуватися в питаннях подальшого вдосконалення індивідуалізації процесу навчання обдарованих підлітків, а також формування в учнів почуття громадської відповідальності за долю країни.

Виправдала себе схема управління навчальним закладом нового типу щоденної роботи директора із своїми заступниками та іншими працівниками (блок-схема 2).

Поєднання цих двох блок-схем та їх аналіз дає підстави стверджувати, що подібна організація управління являє собою оптимальний варіант щодо навчальних закладів нового типу. Більш того, вона містить новації управління, до яких можна віднести такі блоки, як “Президентська рада учнів”, “Опікунська рада”, “Інформаційно-методичний підрозділ”, “Заступник директора з учбово-експериментальної роботи”, “Центр естетичного виховання учнів”.

У дисертації доводиться, що саме така система управління забезпечує підвищення якості організації та ефективності загального рівня навчання і економічного зокрема.

Розділ 3. “Ефективність нової концепції економічної підготовки кадрів”. У ньому зроблено спробу знайти критерії і методи оцінки економічного навчання та ефективності інноваційного підходу до управління підготовкою кадрів для ринкової економіки.

Рис. 2. Управління навчальним закладом нового типу на базі зв'язку усіх служб (блок-схема 2)

Інноваційні підходи в організації управління навчальним закладом нового типу у щоденній роботі дали можливість керівникові поліпшити якість знань, умінь та практичних навичок учнів, формувати у них підвищений інтерес до предметів, які вивчаються, залучати учнів до науково-пошукової роботи тощо. Особлива увага приділяється економічним знанням і рівню їх викладання, бо саме вони стали об'єктивною потребою майже всіх громадян країни і лише вони можуть сформувати в учнів економічний світогляд і економічну культуру, заповзятливість, уміння аналізувати соціально-економічну ситуацію та приймати обгрунтовані рішення.

Багаторічні дослідження і спостереження показали, що якість уроків, лекцій, семінарів, практичних занять, які проводяться з основ економіки та інших економічних дисциплін, залежить від багатьох чинників. Головними з них слід вважати:

- обсяг і глибину знань викладача, його обізнаність у проблемах економічної теорії, напрямках і школах, особливо у тих, які були б доцільні у сучасний період розвитку нашої країни;

- методику проведення занять викладачем, його контакт з учнями;

- переконливість, доступність викладання матеріалу, його наочність і вірогідність;

- науковий підхід до вибору матеріалу для лекцій, занять;

- емоційність, уміння виділити головні положення і обгрунтувати їх, створення проблемних ситуацій та вміння викладача на штовхнути учнів на правильні шляхи їх вирішення;

- активізацію викладачем розумової діяльності учнів, прищеплення їм інтересу до теми, яка вивчається;

- новизну матеріалу, його зв'язок з дійсністю;

- сприятливі умови у класі, групі;

- облік і оцінку думок учнів;

- доречне використання математичних методів та інші.

Усі ці чинники, як підкреслюється у роботі, визначають якість одного уроку (заняття), однієї лекції, семінару тощо. Роль кожного чинника приймається за одиницю у кожному випадку. Проведена апробація методики кількісної оцінки якості учбових занять з економіки з окремих факторів, які впливають на якість навчально-виховного процесу, — у роботі їх виділено двадцять.

За умовні сто відсотків якості по кожному чиннику приймається дотримання та наявність у необхідній кількості вимог, які стосуються чинника. Вплив кожного чинника на якість заняття нерівнозначне, але вони взаємопов'язані, впливають один на одного.

Таким чином, виходячи з попереднього, дисертант, спираючись на відомі раніше підходи, виводить формулу якості проведеного заняття (уроку) у будь-якому з навчальних закладів нового типу.

Таким чином, формула, яку шукали, має вигляд:

$$Я_{ез} = \frac{\sum_{i=1}^n Я_i K_{в,ч_i}}{K_{ф} 100 Ч_k} \{1,2,3,\dots,n\} + В + П;$$

де $Я_{ез}$ — якість економічної освіти;

$В$ — вміння;

$П$ — практика.

Цю формулу можна використовувати в підрахунках якості будь-якого виду освіти, отриманої учнем у навчальному закладі нового типу. Вона буде корисною і для керівників шкіл, органів управління освітою при проведенні зрізів знань, що особливо практикуються останнім часом.

Ефективність інноваційного підходу до управління підготовкою кадрів для ринкової економіки обґрунтовується у дисертації з позицій комплексного підходу: рівень та якість навчання, обсяг знань, які здобув учень, його вміння втілювати їх у практичну діяльність чи використовувати в подальшому навчанні у вузі. Поки що не можна одержати матеріали з приводу ефективності знань випускника коледжу у його практичній роботі, бо пройшло небагато часу діяльності навчальних закладів нового типу. Між тим, у дисертації наводиться таблиця (табл. 1), з котрої можна визначити досить високу ефективність новацій управління підготовкою учнів до вступу у вищі навчальні заклади.

Аналіз таблиці потребує такого зауваження: зниження відсотка вступу до економічних вузів та факультетів у 1996 році обумовлене не якістю підготовки учнів у коледжі, а прагненням час-

тини з них знайти себе у підприємстві, тобто у практичній роботі. Означені причини достовірні, бо вивчалися.

Таблиця 1

Кількість і питома вага випускників Донецького технічного коледжу, які вступають до вузу, чоловік

Рік випуску	Кількість випускників	З них вступили до економічних вузів	% тих, що пішли на економічні факультети	Зауваження
1993	5	5	100	Екстернат
1994	60	56	93,3	
1995	64	64	100	
1996	64	55	85,9	
Всього	193	180	93,3	

У дисертації доводиться, що вся система економічної освіти у коледжі: зміст, організація навчання, новаторські ідеї і їх втілення в управління підготовкою кадрів тощо — досягає своєї мети. Учні усвідомлюють, що без знань економіки людині дуже важко орієнтуватися у світі ринкових відносин. Ці знання для них також важливі, як і знання з математики, фізики, географії, хімії, історії тощо.

Істина ця щоденно підтверджується, а прагнення до економічних знань постійне. Завдання полягає в тому, щоб допомогти молодій людині опанувати хоча б основами цієї корисної науки.

ВИСНОВКИ

У дисертації сформульовано головні здобуття автора згідно з тими завданнями, котрі визначені у вступі. Суть їх зводиться до обґрунтування концепції інноваційного підходу до управління підготовкою фахівців для ринкової економіки. Реалізація концепції, а також пропозиції щодо удосконалення процесу економічної освіти молоді у навчальних закладах нового типу, керування ним дають можливість створити сприятливі умови для ринкових перетворень.

Встановлено взаємозв'язок між розвитком економічної теорії і зміною концепції економічної освіти.

Виявлено і обгрунтовано головні напрями інновацій економічної освіти у навчальних закладах нового типу.

На основі вивчення і узагальнення досвіду становлення і функціонування навчальних закладів нового типу і, зокрема, досвіду Донецького технічного колежу, як поля інновацій, розроблено і представлено у дисертації блоки-схеми того, що учень повинен знати й уміти, вивчивши той чи інший предмет економічного циклу. Таких схем розроблено десять. Вони можуть бути використані іншими закладами Донецької області і України.

Дослідження підтвердило прийнятність, оптимальність і ефективність новаційної схеми управління навчальним процесом в аспекті економічної освіти. Схему інновацій управління запропоновано у роботі.

Цінність дисертаційного дослідження полягає в тому, що воно поєднує багаторівневий аналіз проблем, пов'язаних з реформуванням системи освіти в цілому і економічної освіти зокрема, на інноваційній засаді.

СПИСОК

опублікованих автором праць за темою дисертації

1. Штейн Г.А. Инновации экономического образования в учебных заведениях нового типа. — Донецк: ИЭП НАН Украины, 1997. — 15 с. (Препр./НАН Украины. Институт экономики промышленности).

2. Штейн Г.А. Инновационный подход к управлению учебным процессом в учебных заведениях нового типа. — Донецк: ИЭП НАН Украины, 1997. — 31 с. (Препр./НАН Украины. Институт экономики промышленности).

3. Штейн Г.А. Значение инноваций экономического образования в формировании рыночных отношений в Украине. — Донецк: ИЭП НАН Украины, 1997. — 27 с. (Препр./НАН Украины. Институт экономики промышленности).

4. Штейн Г.А. Школа и рынок. — Донецк: ИЭП НАН Украины, 1996. — 11 с. (Препр./НАН Украины. Институт экономики промышленности).

АНОТАЦІЯ

Штейн Г.А. Інноваційний підхід до управління підготовкою кадрів для ринкової економіки. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.02.02. — Економіка та управління науково-технічним прогресом, інвестиційні та інноваційні процеси. — Інститут економіки промисловості НАН України, Донецьк, 1997.

Обґрунтована необхідність реформування системи економічної освіти учнів навчальних закладів нового типу у зв'язку з економічними та соціальними реформами в Україні, спрямованими на формування економіки ринкового типу. Аргументовано нові підходи до учбових планів та програм економічних курсів, зміни в системі управління вказаними навчальними закладами, запропоновано методика розрахунку у визначенні ефективності та якості економічної освіти. Визначено основні шляхи інновацій в галузі підготовки кваліфікованих кадрів для нової економічної структури українського суспільства.

Ключові слова: реформування, система економічної освіти, інновація, управління, ефективність.

АННОТАЦИЯ

Штейн Г.А. Инновационный подход к управлению подготовкой кадров для рыночной экономики. — Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.02.02. — Экономика и управление научно-техническим прогрессом, инвестиционные и инновационные процессы. — Институт экономики промышленности НАН Украины, Донецк, 1997 г.

Обоснована необходимость реформирования системы экономического образования учащихся учебных заведений нового типа в связи с экономическими и социальными реформами в Украине, направленными на формирование экономики рыночного типа. Аргументированы новые подходы к учебным планам и программам экономических курсов, изменения в системе управления указанными учебными заведениями, предложена ме-

тодика расчета в определении эффективности и качества экономического образования. Определены основные направления инноваций в области подготовки квалифицированных кадров для новой экономической структуры украинского общества.

Ключевые слова: реформирование, система экономического образования, инновация, управление, эффективность.

ANNOTATION

Shteyn G.A. The innovation approach to management of preparation personnel for the market economy. — The manuscript.

This is for a scientific degree of candidate of economic sciences on speciality 08.02.02. — The economics and management of the scientific and technical progress, investment and innovations processes. Institute of the economic of industry of the National academy of science of Ukraine, Donetsk, 1997.

The necessity of reforming the system of economic education for pupils in school of anew type is based on the connection with economic and social reforms in Ukraine, aimed at the formation of a new type of economy. New approaches to study plans and programmes of economic courses, changes in the system of management in the above mentioned school are based. Methods of calculation for defining, effectiveness and quality of economic education are offered. The main directions of innovations in the sphere of preparing qualified personnel for a new economic structure of Ukrainian society are defined.

Key-words: reforming, the system of economic education, innovations, management, effectiveness.

433914

АВ 38.482

Підп. до друку 17.09.97, формат 60x90/16. Папір друк. № 3.
Офсетний друк. Друк. обл. вид арк. 1,4. Тираж 100 прим.
Замовлення №

340048, Донецьк, Університетська, 77
Ротапринт ІЕП НАН України